

Published on www.bilvavi.net

[Home](#) > דע את מנוחתך 001 מה היא מנוחת הנפש

דע את מנוחתך 001 מה היא מנוחת הנפש

מהי מנוחה?

ה'מנוחה' מפורשת בתורה בכמה מקומות: 'וירא מנוחה כי טוב' (בראשית מט, טו), ו'כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה' (דברים יט, ב). הגמרא במגילה (י, א) מפרשת, מנוחה - זה שילה. ה'מנוחה' בלשון התורה היא איננה חלילה עצלות או תרדמה, אלא מנוחה של הדברים בשרשם, וכפי שנבאר בהמשך.

ישנן שלש מדרגות של מנוחה פנימית, 'מנוחה עליונה':

- מנוחה באין סוף ברוך הוא.
- מנוחה בשרשי הנשמות, דהיינו בשכינה.
- מנוחה בשורש הנשמה הפרטית שלו.

בשלשת המדרגות הללו גנוזה המנוחה מצד הנשמה הקדושה השוכנת בגוף האדם, כמו שנאמר (בראשית ב, ז): 'ויפח באפיו נשמת חיים'.

המנוחה הראשונה ביותר שיש בנקודת השורש הגמורה, זו המנוחה שאדם נח באין סוף ברוך הוא. שהרי כל הבריאה כולה היא בסוד התנועה, אך הא"ס ב"ה הוא היה הוה ויהיה, הוא למעלה מן התנועה. שם, מקום המנוחה השלימה. אין זו מנוחה בתוך הבריאה, אלא מחוץ לבריאה, זו היא מנוחה במה שקיים מעל הבריאה.

גם בתוך הבריאה קיימת מנוחה פנימית עליונה, ובה עצמה יש שני חלקים. ידוע מדברי רבותינו, כי אין לך דבר שיש לו מנוחה - אלא בשרשו. נאמר [רות א, ט]: 'ומצאן מנוחה אשה בית אישה'. המנוחה הפנימית בתוך הבריאה, זה מה שהנשמה דביקה בשרשה, בשורש העצמי שלה. שם - יש לה מנוחה גמורה.

המנוחה הפנימית יותר בתוך הבריאה היא, כאשר הדבקות היא בשורש הנשמות כולם, שזוהי השכינה.

למטה מכך, ישנן עוד מדרגות נמוכות יותר, והן במנוחה השייכת אל הגוף. המדרגות הללו רמוזות בדברי הגמרא בסוטה [מז, א]: אמר רבי יוחנן ג' חינות הן, חן אשה על בעלה, חן המקום על יושביו, וכן המקח על מקחו - פירוש, על מי שלוקח, על הקונה.

דברי הגמרא טעונים ביאור, מה הן החינות הללו? מדוע מוצא החפץ חן בעיני קונוהו? מדוע מוצאת האשה חן אצל בעלה?

המהר"ל בחידושי אגדות [1] מבאר, שבכל שלשת הדברים הללו יש צירוף של שני דברים, ובמקום שצריך צירוף, מוכרח שיהיה כח של חיבור ביניהם. כח החיבור הזה - נקרא 'חן'. אילו לא היה צירוף בין המקח לבין הקונה, לא היה יכול אדם לקנות את המקח. ללא צירוף בין האשה לאיש, לא היה שייך הזיווג ביניהם. בהכרח - שיש צירוף בין הדברים. הכח המצרף ביניהם, הוא הקרוי 'חן'.

בדברי הגמרא רמוז שיש שלוש בחינות של מציאת חן, שהן בעצם שלש מדרגות שונות של הכח הזה. להלן נבאר את עומק החילוק בין המדרגות האלו.

חן המקום על יושביו

אם נתבונן, נבחין ש'חן' ו'מנוחה' - שרשם אחד [האותיות ח"ת נו"ן]. 'חן' מורה על המנוחה שהיא מצד הגוף של האדם. האדם הרי מורכב גם מגוף; וייצר את האדם עפר מן האדמה (בראשית, שם). וכשם שיש מנוחה מצד הנשמה, כך יש מנוחה מצד הגוף. גם מצד הגוף יש מצב של חזרה לשורש, שהיא נקראת מנוחה.

'חן המקום על יושביו' - היינו שליושבי המקום יש 'חן', יש כח של חיבור וצירוף למקום שלהם. ומדוע? מחמת שזה המקום **שלהם**, זהו השורש שלהם.

על הפסוק 'וייצר ד' אלוקים את האדם עפר מן האדמה', מבארת הגמ' בסנהדרין (לח, א-ב), שהקב"ה צבר את עפרו של האדם מכל העולם, ומפרטת שם מאיזה מקום בעולם הוא ברא כל חלק וחלק ממנו. [2] א"כ הכוונה ב'וייצר את האדם', שלכל אדם ואדם יש את המקום ששייך לשורש היצירה הפרטית שלו, 'אין לך אדם שאין לו .. מקום'. ובמקומו הפרטי - שם יש לו חן, שם יש לו מנוחה, שם יש לו צירוף, שם 'חן המקום על יושביו' - יש לו כח של חיבור לשם.

וכן אמרו בירושלמי (יומא פרק ד' הל"א): א"ר אבין, אלמלא שנתן הקב"ה חן כל מקום בעיני יושביו, לא היתה ארץ ישראל מתחלקת לעולם. והטעם לכך הוא, כי לכל אחד היו טרוניות על החלק שרצו לתת לו. אבל כיון שחן המקום על יושביו, נתרצה כל אחד לקחת את חלקו, אע"פ שלא היה זה חלק משובח. [3]

חן אשה על בעלה

החן השני המוזכר בגמרא, הוא 'חן אשה על בעלה', כח הצירוף של האשה לבעלה. אם נדייק בלשון הגמרא, נמצא שאין מדובר כאן במנוחה שהאשה מוצאת אצל בעלה, שהיא מקום לומר שהיא מנוחת הדבר בשרשו, אלא במנוחה שהאיש מוצא אצל אשתו; 'חן האשה' נמצא 'על בעלה', היא מוצאת חן **בעיניו**, הוא מוצא מנוחה אצלה. זוהי בחינה אחרת של 'חן' ושל 'מנוחה', שבאה מהשלמת החסר שיש לאיש ולאשה כשהם בנפרד.

לכל דבר בבריאה, יש את האפשרות להיות נחלק לחלקים. כל זמן שהחלקים אינם מתאחדים הם במצב של חסרון, וממילא במצב של חוסר מנוחה. כאשר הם מתחברים, נשלם החיסרון, והם במנוחה.

האשה נבראה מן האיש, כמו שנאמר (בראשית ב, כא-כב): 'ויקח אחת מצלעותיו ויסגור בשר וגו', ויבן ה' אלוקים את הצלע וגו' לאשה'. האדם לעצמו ללא הצלע שנלקחה ממנו, הוא פלגא דגופא. האשה משלימה לו את חסרונו, כדברי הגמ' ביבמות (סג, א): אשכחיה רבי יוסי לאליהו, אמר ליה כתיב: 'אעשה לו עזר', במה אשה עוזרתו לאדם? אמר ליה: אדם מביא חטיין - חטיין כוסס? פשתן - פשתן לובש? לא נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו [על ידי שמכינה לו את מאכלו ואת מלבושיו]?

הרי, שהאשה היא זו שנותנת לאדם את תיקון הדברים ואת השלמתם. כשאישה ואשה מצטרפים, חוזר הגוף להיות שלם. כאשר האדם איננו שלם, אין לו מנוחה. החסר - יוצר רצון להשלמה, וכל רצון להשלמה - מונע מנוחה. כאשר האדם הוא שלם, אין לו רצונות, אז ממילא יש לו מנוחה. ואמנם, זוהי הברכה שבירכה נעמי את כלותיה: 'ומצאן מנוחה אשה בית אישה'.

שבת קודש - היא דוגמא למנוחת שלימות. בכמה מקומות, ייחסו חז"ל לשבת לשון של 'מנוחה'; כגון הא דאיתא במדרש [בראשית רבה י, ט]: 'באה שבת באה מנוחה לעולם'. גם בנוסח התפילה של שבת יש: 'מנוחת אהבה ונדבה, מנוחת אמת ואמונה'. בבחינה מסוימת, מנוחת השבת זוהי מנוחה של שלימות. חז"ל [ילקו"ש יתרו רמז רצו] אומרים, שבשבת צריך להיות מצב של 'כאילו כל מלאכתך עשויה', שלא חסר לך כלום, כשלא חסר כלום - יש מנוחה.

ולפי האמור, שונה חן אשה על בעלה מחן המקום על יושביו, חן מקום על יושביו, עיקרו מחמת ששורש הגוף הוא בארץ, וכעת הוא נח במקומו המיועד לו - מנוחה בשורש. לעומת זאת, 'חן אשה על בעלה' - עניינו מנוחה של שלמות, מנוחה של

השלמת החסר. הכח המצרף אותם, הוא כח השלמת החסרון של זה אצל זה.

חן מקח על מקחו

החן השלישי, הוא 'חן מקח על מקחו'. לחפץ הניקח, יש חן אצל הקונה. יש כח של חן, שמביא צירוף בין הלוקח לבין המקח.

האדם במהותו, בצורת יצירתו, הוא 'אדם שלם', אבל כאשר האדם חטא בעץ הדעת, הוא התפזר, הוא נחלק לחלקים שהתפזרו לכל מיני מקומות.

רבותינו אומרים ש'ממונו' של אדם, הם הדברים שבהם מצויים חלקי נשמתו שהתפזרו. אמנם, בכל דור ישנם צדיקים שממונם אינו מפוזר, כדוגמת הצדיקים בדור המדבר שירד להם מן על פתח ביתם, אבל זולת הצדיקים שבדרגת 'אוכלי המן', בדרך כלל ממונו של האדם מתפזר ונמצא במקומות רבים, וכמעט אין אדם, שיאסוף את ממונו ממקום אחד כל ימי חייו, אלא הוא מקבץ אותו מכל קצויו תבל. וכמו שבגלות נאמר [ישעיה יא, יב] 'ונפוצות יהודה יקבץ מארבע כנפות הארץ', כך גם בכל נפש ונפש פרטית, חלקי נפשו שמתלבשים בממון מפוזרים במקומות רבים, ב'ארבע כנפות הארץ', כל אחד ואחד לפי ענינו.

את ענין פיזור החלקים והצורך בקיבוצו, מצינו גם בתורה [שהיא 'צורת אדם' ככתוב בספרים]. בדברי תורה נאמר בירושלמי [ראש השנה פ"ג ה"ה] שהם 'עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר' - הם מתפזרים, ועל ידי יגיעת התורה מקבצים אותם. וכך הוא באדם, שמקבץ את חלקיו על ידי השגת ממונו.

קיבוץ הממון, הוא בעצם קיבוץ החיות, קיבוץ חלקי נפשו של האדם. ממונו של אדם - הוא ממש חלק מנפשו. ולכן אמרו חז"ל [בבא קמא קיט, א], שכל הנוטל פרוטה מן האדם, כאילו גוזל את נפשו. זהו גם הטעם, שבהמת כהן אוכלת בתרומה, שהרי היא ממונו, והיא מהווה כלי לחלק נפשו.

הרי לנו, שכאשר האדם קונה מקח, מגיע חן המקח - מחמת שזה מקחו **שלו**. ואמנם, מי שלוקח מקח שאינו שלו, ואפילו אם יש לו תאוה לחפץ הזה, כגון עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה, לא יהיה חן המקח הזה על הלוקח. החן קיים רק במקח שבאמת שייך לו, אבל כאשר המקח אינו באמת שייך לאדם - אין לו חן עליו.

ההבדל בין 'חן המקום על יושביו' לבין 'חן המקח על מקחו'

במבט שטחי היה נראה, כי חן המקח על מקחו, הוא אותה בחינה של חן המקום על יושביו. כשם ששם המנוחה היא מצד חזרת הדבר לשרשו, כך גם כאן המנוחה היא בקיבוץ החלקים אל האדם שהוא שרשם.

אבל האמת היא, שאלו שתי בחינות שונות. אמנם, ישנו קיבוץ שבו השורש מקבץ **אליו** את הכל, כגון 'קבצנו יחד מארבע כנפות הארץ לארצנו' - לארץ ישראל, שהיא שורש ישראל, וזה מקומם. הקיבוץ הזה, הוא בחינת 'חן המקום על יושביו'.

אבל יש קיבוץ מסוג אחר, קיבוץ - שאינו נעשה מצד גילוי נקודת השורש והתקבצות אליה, אלא שהענפים מתקבצים זה לזה כמות שהם, ללא התאחדות בשורש. זהו הקיבוץ של 'חן המקח על מקחו'. אין התאחדות החלקים בשרשם, אלא רק קיבוץ החלקים יחד, כשהם נשארים בגדר 'ענפים'.

קיבוץ מסוג זה מצינו בשעה שכנסת ישראל ירדה למצרים, או בגלות בבל שרוב בניינו של כלל ישראל היה שם. אמנם, כלל ישראל היו **מקובצים** במצרים, אבל לא היה שם גילוי שורש שאליו התקבצו הענפים, זה היה קיבוץ במקום שאין בו **גילוי** שורש.

'חן מקח', הוא כאשר האדם מקבץ את הענפים ששייכים לו, לא מצד גילוי נקודת השורש. אמנם, מי שהוא בבחינת 'צדיק יסוד עולם', מי שלא ביטל את הכוחות של כח החיות שלו למקומות שאינם אמיתיים, זוכה לזה שכח החיות מתקבץ אליו, בבחינה של הימשכות הברזל אחר אבן השואבת. מי שזוכה לזה, אינו צריך לצאת לגלות לקבץ את הממון שלו, אלא כל הממון מתקבץ ובו אליו. אצל יוסף הצדיק נאמר [בראשית מא, מט] 'ויצבור יוסף בר' - כולם הביאו את הכסף אליו, הוא לא היה צריך לקבצו ממקומות אחרים. אבל בדרך כלל, רוב בני האדם צריכים בשלב ראשון לקבץ את החלקים שלהם, ואחרי שקיבצו את החלקים ששייכים להם, הם צריכים להעמיד כל חלק וחלק במקומו.

ומי שאינו מקבצם כראוי, משל למה הדבר דומה, למי שקנה לביתו שולחן, כסא וכוסות; את הכוסות הוא שם בבית הכסא, ואת השולחן הוא הניח בחדר השינה. אדם כזה, אפילו לאחר שהוא קיבץ את הכוחות, הוא אינו מניח אותם במקומם הנכון. אמנם יש לו חן על החפץ, אבל אין לו מנוחה. ה'חן' מצרף אותו עצמו לדבר, אבל אחרי שהוא הצטרף לדבר, צריך שתהיה לו מנוחה. כאשר הוא מעמיד כל כח וכח במקומו הראוי, זהו סוד המנוחה.

שלום ומנוחה

אלו הם בעומק א"כ, ג' חיות: חן מקום על יושביו, חן אשה על בעלה, וחן מקח על הלוקח.

המנוחה שבאה מכח 'חן המקח על מקחו', היא מנוחה של הענפים, כאשר כל אחד נמצא במקומו ומקובץ יחד, מנוחת חלקי הנפש שנתלבשו בממונו, ונתקבצו יחד למקומם. מהותה של מנוחה זו, מבוארת בדברי המהר"ל. גם הסבא מקלם [ח"ב מאמרים] מאריך לבאר את ענינה, ולהלן תמצית דבריהם:

ה'מנוחה' הזו, היא בעצם אותה בחינה של 'שלום'. בעומק הדברים, שלום ומנוחה [של הענפים] - שרשם אחד.

ביאור הדברים. כאשר כוחות נפרדים מתקבצים ובטלים אל נקודת השורש שלהם, אין זה 'שלום', מכיון שכאשר הם בטלים לנקודת השורש, כבר אין כאן דברים נפרדים, אלא זהו דבר אחד, ובדבר שהוא אחד - אין שייכת מציאות של מחלוקת ושל שלום.

'שלום' - הוא דווקא במקום שאין גילוי של שורש, אלא רק של ענפים. הענפים, יש בהם צדדים שונים שמטבעם סותרים זה את זה [4]: 'ימין', 'שמאל', 'פנים', 'אחור', 'מעלה' ומטה. אבל העומק של הבריאה נותן מקום, שאפילו כך, אפשר לעשות ביניהם שלום.

אמנם, הגאולה השלימה והבחינה הנעלית הרוחנית של 'מנוחה', היא גילוי של נקודת שורש אחת, וביטול של כל הענפים אליה. אבל יש מדרגה יותר נמוכה של מנוחה, בבחינות של לפני הגאולה השלימה, ובבחינות של הגוף כאן בעוה"ז, שהיא בחינת ה'שלום' - על אף שיש כאן פרטים, על אף שיש כאן חלקים, ואין גילוי של נקודת שורש.

דוגמה לשלום כזה, מצינו בבית שמאי ובית הלל, שאמנם נחלקו אהדדי, ואפילו הכי בית הלל הקדימו דברי חבריהם לדבריהם. גם בזוה"ק (זוהר חדש בראשית יח, א) איתא, שר' יוחנן הלך לבקר את רשב"י, שאל אותו אחד מן החכמים, איך אתה הולך לבקר את הבר פלוגתא שלך? אמר לו ר' יוחנן, שמכיון שרשב"י חולק עליו לשם שמים ולבו לשמים, לכן הוא שמח במחלוקת שלו. הרי שהמחלוקת לא יצרה מציאות של פירוד, אלא להיפך, היא גילתה שלום.

וכן איתא בגמרא (קידושין ל, ב) על הכתוב 'את והב בסופה' [במדבר כא, יד], שאב ובנו רוב ותלמידו העוסקים בתורה, על אף שמתחילה נעשים אויבים זה לזה, לבסוף נעשים אוהבים זה לזה. כל אחד נשאר במקומו, ויש כאן כלי מחזיק ברכה שהוא השלום.

אהרן הכהן, היה כלשון חז"ל [אבות פ"א משנה יב] 'אוהב שלום ורודף שלום'. ידועים דברי חז"ל, שהוא היה עושה שלום, על ידי שהוכיח לכל אחד מהניצים שחבירו רוצה בשלום. הוא לא הביא לביטולם של שני הצדדים לשורש האחד, אלא הוא הביא לכך, שאע"פ שכל אחד נשאר כמו שהוא, בכל זאת היתה ביניהם השלמה. כי השלום, אינו נעשה מצד גילוי נקודת השורש והתבטלות אליה, להפך, שלום הוא באופן שהענפים נשארים נפרדים, ואפילו הכי יש ביניהם השלמה.

נאמר במשנה [עוקצין פ"ג משנה יב]: 'לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום'. השלום מוגדר: 'כלי מחזיק ברכה' - הוא אינו השרש, אלא רק כלי שבתוכו מוחזקת הברכה. זהו גילוי של כלי שנקרא 'שלום', ללא גילוי של נקודת שורש. כאשר יש גילוי של אחד ונהיה שלום מצד האור הפנימי שכולם מתבטלים אליו, יש כאן שלום אחר [אמנם נעלה יותר] שהוא אור אחד, אך אין זה 'שלום' שהוא 'כלי'.

המנוחה מתגלה כאשר יש שלום

המנוחה מתגלה בענפים, רק כאשר 'איש על מקומו יבא בשלום', כאשר כל הכוחות מקובצים יחד, וכל כח מכיר את מקומו,

ואינו פורש למקום של כח אחר. כאשר אין הם במצב של סתירה, אלא במצב של השלמה.

סתירה בין שני כוחות מגיעה, כאשר שניהם רוצים לחול על אותו הדבר, אבל כאשר כל כח יש לו את מקומו שלו, אין לנו סתירה. ההגדרה של כל 'סתירה', הן בדברי חז"ל והן במילי דעלמא, היא שכח אחד מנסה להתפשט למקום שאינו שלו. שם נעשית סתירה, שם נעשית מחלוקת, ושם גם אין מנוחה. מלחמה ומנוחה - הם שני דברים הפכיים זה לזה, אבל כאשר כל כח עומד במקום שלו, ולא נכנס בתחום חברו, אין מחלוקת ויש מנוחה.

מנוחת השבת לעומת מנוחת ימי המעשה

אם נתבונן, נמצא שהחילוק בין שני סוגי המנוחות הללו, מנוחה בשורש ומנוחה של שלום בין הענפים, זהו גם החילוק בין מנוחת השבת לבין מנוחת ששת ימי המעשה.

כבר הזכרנו את מאמר חז"ל 'באה שבת - באה מנוחה לעולם'. מדוע יש **לכל העולם** [5] מנוחה בשבת? הטעם הוא, כי שבת היא שרשם של כל הנבראים. ממנה כולם מתברכים, ומקבלים חיות חדשה להתקיים בששת הימים הבאים. מנוחת השבת היא מנוחת הענפים בשרשם. כל השבוע הוא חושק לשרשו, ובשבת הוא חוזר לשורש ונח בו.

לעומת זאת, בששת ימי המעשה אין חזרה של ענף לשורש. בפנימיות הדברים, הרי ששת ימי המעשה הם 'שית סטרין', ששה צדדים, ששונים זה מזה, ואף סותרים זה את זה. ולכן, בששת ימי המעשה יכולה להיות 'מנוחה' רק מצד בחינת ה'שלום'. על אף שיש כאן פרטים, על אף שיש כאן ענפים, והם סותרים זה לזה, ועל אף שאין כאן גילוי של נקודת שורש, בכל זאת לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום.

ולפי זה יוצא, שגם לענין מנוחת הנפש, ישנן שתי בחינות: מנוחת הנפש בשרשה, היא בחינת מנוחת השבת [שאכן נקראת יומא דנשמתא]. בבחינות הנמוכות יותר, המנוחה הזו היא הבחינה של 'חן המקום על יושביו'. ויש את מנוחת הנפש שהיא בבחינה של מנוחת ששת ימי המעשה [שנקראים ימים של גוף], זוהי מנוחה של מי שלא זכה ל'רזא דאחד', של אדם שלא זכה עדיין לשורש של הנשמה שלו. אין זו מנוחה שבאה מצד התאחדות בשורש או מצד השלמת החסר, אלא מנוחה מצד ה'שלום', מצד שכל כח עומד במקומו. בבחינות הנמוכות יותר, המנוחה הזו היא הבחינה של 'חן מקח על מקחו' - קיבוץ הפרטים במקומם.

מנוחת הנפש - במישור המעשי

לאחר שהגדרנו שהמנוחה - היא היותו של כל פרט במקומו, מבלי לשאוף למקומו של פרט אחר, ננסה להבהיר כיצד נוכל ליישם את הדברים הלכה למעשה.

כוחות הנפש רבים הם, וכאשר האדם משתמש עם כל כח במקום הנכון, אזי אפילו אם אין לו גילוי של שורש נשמתו, אלא רק של ענפי כח הנפש שלו, אלא שהוא מכיר את הענפים ויודע לסדר כל אחד על מקומו - יש לו מנוחת הנפש.

אבל כאשר הוא אינו מכיר את הענפים, אזי במקום להשתמש בענף של צד ימין, הוא משתמש בענף של צד שמאל, בענף שאינו ראוי עכשיו למקומו. התולדה שנעשית בנפשו, היא מלחמה בין כוחות הנפש, כאשר הכח שכן ראוי להשתמש כאן, תובע את חלקו, וכתוצאה מכך נוצרת מלחמה בין שני כוחות בנפש, שגורמת לו הרגשה [שסיבתה אינה מובנת לו] של אי מנוחת הנפש.

דוגמה מצויה לאי מנוחת הנפש, כאשר האדם נמצא בהוה, ומחשבתו היא על העבר או על העתיד. אצל האדם הפשוט, העבר ההוה והעתיד הן מציאויות נפרדות. כאשר המציאות שלו היא בהוה, והוא מתעסק מכח דמיונו ומכח זכרונו במה שהיה בעבר, או כאשר הוא מתעסק בדמיון של מה יהיה בעתיד, הוא בעצם מערבב בכך עבר בהוה ועתיד בהוה. יש כאן כוחות המכחישים זה את זה, שאינם נותנים אפשרות של מנוחה. חז"ל אומרים [סנהדרין כו, ב] ש'מחשבה מועלת' [מלשון מעילה, שינוי] אפילו לדברי תורה. מי שמצרף דברים שאינם שייכים זה לזה - הרי הוא מגיע לחוסר מנוחת הנפש.

יש גם חוסר מנוחה בתוך כוחות הנפש עצמם. לכל אדם יש בנפשו כוחות מנוגדים; כח של התפשטות לעומת כח של צמצום, כח של שמחה וכח של עצבות, כח של זריזות וכח של עצלות, וכן עוד כוחות מנוגדים זה לזה. לכל כח וכח, גם לכוחות

שנראים שליליים, יש את המקום שבו צריך להשתמש בו. אפילו עצלות, גאווה ותאוה יש להם מקום בקדושה, כאשר הם נעשים במקומם האמיתי. למשל, הגאווה - 'ויגבה לבו בדרכי ה', התאוה - 'לשמך ולזכרך תאות נפש', וכן בשאר כל המידות.

כאשר האדם משתמש עם מידה במקום שאינו שייך לה, הוא בעצם משתמש עם כח במקום שאינו שייך לאותו כח. שם בעצם מגיעה נקודת המלחמה, שמונעת מהאדם מנוחת הנפש.

כשמדברים במושגים של זמן, הרבה יותר קל להבין את זה. כל אחד יודע מה זה עבר, מה זה הווה, ומה זה עתיד. אם הוא מעט מעט בר דעת, הוא יכול לשים לב האם הוא עוסק בהווה, או שמחשבתו עוסקת כעת בעבר ובעתיד.

אבל כוחות הנפש שבאדם נעלמים וגנוזים, עמוק עמוק מי ימצאנו. כאשר אין לאדם הבנה ברורה באותם כוחות, מבלי לדעת, הוא משתמש בכח שאינו שייך למציאות של עכשיו. הוא משתמש בו, לא מכח שיש לו יצר או תאוה לזה, לא בגלל שיש לו איזו שהיא נקודה שהוא רוצה להרויח, אלא מחמת חוסר הבנה; או שאינו מבין באיזה כח צריך להשתמש עכשיו, או שאין הוא מבין שהשימוש בכח הזה מכניס אותו למהלך של התנגדות לכח שבו כן צריך להשתמש עכשיו.

שקר החן

הגמ' [סנהדרין כ, א] אומרת, אמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן, מאי דכתיב 'שקר החן והבל היופי', שקר החן - זה יוסף וכו', דבר אחר, שקר החן - זה דורו של משה וכו'. ובילקוט שמעוני [שמות - פרק יח - רמז רעא] יש לשון שלישי: שקר החן והבל היופי - שקר היה החן של נח, ונח מצא חן וגו', עכ"ל.

א"כ יש לנו שלש לשונות על מי נאמר 'שקר החן': א. על יוסף, שנאמר בו שה' נתן את חינו בעיני שר בית הסוהר. ב. על דורו של משה. ג. על נח.

בפשטות, שלש הלשונות הללו הם שלושה מהלכים בביאור מהותו של החן, ושלושה מהלכים לבאר מהו השקר שבחן.

הדברים יבוארו לפי שני מאמרי חז"ל שבוארו לעיל, ע"פ דברי הגמרא בע"ז שבלאו של 'לא תחנם' נאמרו שלשה איסורים: אסור לתת להם מתנת חנם, אסור לתת להם חן, ואסור לתת להם חניה בקרקע. וע"פ דברי הגמרא בסוטה שיש שלש חיות: חן המקום על יושביו, חן אשה על בעלה, וחן המקח על מקחו.

ה'חן' בדורו של משה

דורו של משה, דור דעה, היה דור של מתנת חנם. בהם נאמר [במדבר יא, ה] 'זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם'. גם כאשר הם נמצאים במדבר ארבעים שנה, הם אוכלים מן. המן לא הגיע ע"י עבודה וגיעה, אלא באופן של 'חנם'. ע"ז נאמר 'שקר החן - זה דורו של משה', זהו 'חן' מלשון 'מתנת חנם'.

החן של יוסף

יוסף, שנאמר בו שהיה מוצא חן בעיני שר בית הסוהר, הוא הבחינה של חן מלשון 'לא תתן להם חן'. החן של יוסף לא היה מצד שר בית הסוהר, אלא מעצמו. ידועים דברי הגמרא [ברכות כ, א], אנא מזרעא דיוסף קא אתינא דלא שלטא ביה עינא בישא, דכתיב 'בן פורת יוסף בן פורת עלי עין', ואמר רבי אבהו אל תקרי 'עלי עין' אלא 'עולי עין'. רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהכא, 'וידגו לרוב בקרב הארץ' - מה דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם, אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם, עכ"ל הגמרא.

יוסף יש לו חן מחמת שהוא למעלה מן העין. דבר שהוא יורד לעין, יכולה להיות בו עין רעה. אם יש בו עין רעה, הוא מאבד את החן. יוסף שלא שלטא ביה עינא בישא, לא היה לו את הצד הרע שבעין. מי שיש בו רק טוב, יש לו מנוחה ויש לו חן.

החן של נח

נח, נאמר בו [בראשית ה, כט] 'זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו מן האדמה אשר אררה'. רש"י הביא מדברי חז"ל, שנח תיקן להם מחרישה. האדמה נתקללה ע"י חטא אדם הראשון 'קוץ ודרדר תצמיח לך', אין מנוחה בקרקע, אין חניה בקרקע, ונח מתקן את ה'לא תחנם' בבחינה של 'חניה בקרקע', הוא מגלה שיש מנוחה בקרקע.

אדם הראשון בשעה שהוא חוטא, מגורש מגן עדן, ואין לו חניה במקום שהוא נמצא. בכל מקום יש לו עמל ויגיעה, והוא לא יכול לחנות בו. בא נח שנאמר בו [שם ו, ח] 'ונח מצא חן', ונאמר בו 'זה ינחמנו' [שגם שרשו הוא אותיות חן], ותיקן את מקום החניה. לכן גם לאחר המבול נאמר [שם ח, ד] 'ותנח התיבה', כי נח חידש שיש אפשרות של מנוחה במקום.

נח חי בדור שהיה בו מבול, שלכלום לא היה מקום, שום דבר לא יכל להתקיים, אפילו ג' טפחים של המחרישה ג"כ נתקלקלו, והוא חידש שיש מנוחה, שיש מקום שאפשר לנוח בו.

בחינת ה'חניה'

אותן ההבחנות הן גם בגמרא בסוטה: ג' חיות הם, חן אשה על בעלה, חן מקום על יושביו, וכן המקח על מי שלוקח אותו.

חן מקום על יושביו, מקביל לבחינה של 'לא תתן להם חניה בקרקע'. לישראל, יש חניה ומנוחה בארץ ישראל [וכדברי הירושלמי שהזכרנו, שעל ידי החן נתחלקה הארץ]. אבל עכו"ם, 'אל תתן לו חניה בקרקע', כי עכו"ם - אין לו כח של מנוחה במקומו.

הגמ' [קדושין עב, א] אומרת, שהפרסים אין להם מנוחה - כדוב. ומפרש רש"י, שאפילו כאשר קושרים אותו, הוא הולך ובא סביבותיו. אפילו שקשרו אותו, והוא אמור להיות במקום אחד, בכל זאת אין לו מנוחה.

אל תתן להם חניה בקרקע, כי גם אם יהיה להם חניה בקרקע, לא תהיה להם מנוחה בקרקע, הם כדוב. ואמנם, הגמ' אומרת את זה על הפרסים בפרט, אבל האמת שבשורש, על האומות בכללות נאמר 'לא תחנם'.

בחינת צירוף החלקים

ה'חן' השני הנזכר בגמרא הוא: חן המקח על מי שהוא לוקח. ביארנו, שכאשר האדם לוקח מקח, יש לו חן מחמת שהוא מצרף את כל החלקים אליו. זה הרי מה שנאמר ביוסף, שמכח החן שלו הוא צבר את כל הממון מכל העולם כולו למצרים, הוא היה הלוקח שלקח מכולם את הממון וצירפו אליו.

אמנם, בפשטות יוסף היה המוכר, הרי הוא נתן להם אוכל והם נתנו לו ממון, אבל מצד נקודת העומק של הדבר, מעיקרא יוסף צבר בר למצרים, ועל ידי צבירת הבר, הוא צבר את כל הממון של כל העולם לאותו המקום. זה נקרא 'חן המקח', הכח שמצרף את כל חלקי ההתפזרות למקום אחד.

חן התאחדות העצמיות

ההבחנה השלישית שהוזכרה בדברי הגמ', היא חן אשה על בעלה. זו ההבחנה כנגד נח. הרי ביארנו, שהסיבה שיש לה חן על בעלה היא מפני שהיא חלק ממנו, עצם מעצמיו ובשר מבשרו.

החן של נח, הנחמה של נח, היתה מכח 'האדמה אשר אררה'. האדמה היא חלק מעצם המציאות של עצמו. ה'מצא חן' של נח, לא היתה מציאה של ממון שהוא דבר מחוצה לו, אלא מציאה של האדמה, שהיא עצם מעצמותו.

'מציאה' - היא מלשון 'יצאה' לחוץ. כאשר האדם מוצא את המציאה, הוא מוצא את מה שהיה אצלו ויצא לחוץ. כך היא גם 'מציאת האבידה' כשהוא מוצא את אשתו, הוא מוצא את מה שיצא ממנו.

בחינת החנינה

לפי כל האמור לעיל, נבין את הלשון הרביעי של 'חן' - לשון חנינה.

כאשר האדם יוצא מבית האסורים, אנו אומרים שיש לו 'חנינה'. אפשר לפרש זאת בשני אופנים: ההבנה הפשוטה היא, שכאשר אדם אינו נמצא במקומו אין לו מנוחה, וכאשר האדם יוצא מבית האסורים, יש לו מנוחה כי הוא יכול לחזור למקומו.

אבל בדקות יותר, הכוונה היא שגם במקום עצמו של בית האסורים, הוא יכול לגלות את המנוחה. הוא אינו כמו דב, שכאשר הוא נמצא במקומו הוא מסתובב כל הזמן, והוא בעצם לא נמצא במקום הזה, אלא יש לו חנינה מלשון חן, מלשון מנוחה, גם במקום שבו הוא אסור. יוסף הצדיק מצא חן בבית האסורים גופא, במקום עצמו שבו הוא נמצא, שם יש לו מנוחה. עומק המנוחה, היא לגלותה בתוך המיצר, בתוך הצמצום.

כאשר האדם נמצא במיצר, והוא רוצה לצאת כל רגע מהמיצר, הוא מסתובב ומסתובב במקומו ומתנועע באותו מקום, אז אין לו מנוחה. אבל כאשר יש לו מיצר, והוא נשאר באותה נקודת מיצר, אז יש לו מנוחה בעצם המיצר.

שני מהלכי הגאולה

בדומה לזה, מצינו גם לענין הגאולה. ישנם שני מהלכים של גאולה: יש עומק של גאולה שבו בני ישראל יוצאים ממצרים, מתן תורה, ויחן ישראל כנגד ההר כאיש אחד בלב אחד, ולאחר מכן באים אל המנוחה ואל הנחלה, כניסה לארץ ישראל, שילה, בית עולמים. זהו מהלך אחד של מנוחה.

מהלך שני של גאולה הוא, 'אנכי יוצא בתוך מצרים'. במכת בכורות, הקב"ה עצמו התגלה בתוך ארץ מצרים. זהו מהלך של מנוחה בתוך מצרים עצמה. בתוך המיצר גופא, התגלתה המנוחה.

אחת משלש השבועות שהשביע הקב"ה את כנסת ישראל [כתובות קיא, א], היא שלא ידחקו את הקץ. בפשטות, 'הקץ' הוא הזמן שבו כלל ישראל יבואו אל המנוחה ואל הנחלה, והשבועה הזו פועלת שגם לפני הקץ יהיה שייך מצב של מנוחה. כאשר אדם במיצר, והוא רוצה לצאת לנקודה הבאה, עצם הרצון הזה - הוא הפקעת המנוחה שלו. ההסכמה למיצר - מולידה אצלו מנוחה.

לכאורה קשה, אם הקב"ה רוצה שנשלים עם הגלות, איך נוכל לקיים את 'אע"פ שיתמהמה עם כל זה אחכה לו', הרי אם נהיה במצב של 'אחכה לו' - לא תהיה לנו מנוחה?

הישוב לזה הוא, שבעומק הנפש ישנן שתי בחינות של מנוחה; יש בחינה של 'מנוחת השבת', שהיא מנוחה בשורש, בשורש נשמתו, שורש נשמות ישראל, שהוא הא"ס ב"ה. לבחינה הזאת נזכה בגאולה השלימה, ואליה צריך לחכות ולקוות.

אבל כפי שביארנו לעיל, יש בחינה נמוכה יותר של מנוחה, בתוך 'ששת ימי המעשה' גופא. בתוך הגלות עצמה, יש גם בחינה של מנוחה, כאשר כל ענף נמצא במקומו. אם יש לאדם חיבור מוחלט למקום שבו הוא נמצא, עצם זה יוצר אצלו מנוחה. למשל, צריך להיות מצב שאם האדם נמצא בגלות בבל - הוא רק בבבל, אם הוא נמצא בגלות מדי - הוא רק במדי, וכן הלאה, אין לו שאיפה למקום אחר.

שתי הבחינות הללו, אלו שני כוחות במעמקי נפש האדם. יש כח בנפש האדם, שכל הזמן רוצה לפרוץ ולנוע למקום השלימות, ויש כח בנפש האדם, שיכול להיות נמצא במקום הזה ולא להתנועע. הכח הזה יכול לבוא לידי ביטוי בכל הדרגות; במקום העליון, הוא מכח הדביקות בא"ס היה היה ויהיה, שאין בו תנועה. בנפילה, הכח הזה הוא תרדמה של שטות, של יאוש. בנקודה האמצעית, שהיא הנקודה שבה אוחז בדרך כלל כל אדם, זוהי הסכמה להיות במקום הזה, כי כך הקב"ה רוצה. המנוחה היא באותו מקום שאני נמצא, יש לי כח בנפש שמסכים להישאר כאן, ומכוחו אני במנוחה.

רמז לדבר זה, מצינו במשנה באבות [פ"א מ"ה]: יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר, יהי ביתך פתוח לרוחה, ויהיו עניים בני ביתך, ואל תרבה שיחה עם האשה. באשתו אמרו, קל וחומר באשת חברו. מכאן אמרו חכמים, כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו, ובוטל מדברי תורה, וסופו יורש גיהנום.

'יוסי' - בעצם 'יוסף' [כמו שביארנו במקום אחר], יש בו את בחינת ה'חן של יוסף הצדיק'. 'בן יוחנן', יש בו משמעות של חנינה, של נתינה, 'חונן ונותן' [תהלים לז, כא], של חן, של מנוחה, של חנים ושל חניה. בשם הזה רמוזים כל כוחות הצירוף שמצויים. יוסי בן יוחנן - ירש מיוסף הצדיק את כל בחינות החן.

אם נעמיק עוד, המשנה הזו מדברת על יוסי בן יעזר ויוסי בן יוחנן, שהם הראשונים בכלל ישראל שהיתה ביניהם מחלוקת הלכתית [בענין הסמיכה]. מצד העומק הפנימי, אם זו המחלוקת הראשונה - ממכה עצמה מתקן רטיה, ודוקא ממנה יהיה התיקון. הבר פלוגתא העיקרי הוא יוסי בן יוחנן, שהוא האומר [עוקצין ג, יב] 'לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום', ובשמו נרמזות כל הבחינות של המנוחה ושל השלום.

מצד התפיסה החיצונית, יש כאן הבחנה של 'יוחנן' מצד 'לא תחנם', שלילת המנוחה, מחלוקת, אבל מצד התפיסה הפנימית, יש כאן גילוי של חן, של שלום.

---

[1] ז"ל המהר"ל שם: ג' חיות הן וכו'. פירוש, כי ראוי שיהיה הדבר שהוא מצטרף אליו חן בעיניו. והצירוף הוא על ג' פנים, האחד כאשר יצטרפו שני דברים יחד, כמו האשה לאיש שהוא זיווג שלו, ומפני שהאשה היא זיווג של אדם מצטרפת אליו, לכך חן אשה על בעלה. וההצטרפות השני חן מקום על יושביו, כי המקבל את האדם היושב בו ויש כאן הצטרפות, ולכך יש חן המקום על יושביו. וכן הג' חן מקח על מקחו, כי בעל המקח מקבל המקח ודבר זה ג"כ הוא הצטרפות. הרי לך ג' מיני הצטרפות, הראשון הצטרפות שני דברים יחד והוא הזיווג, [השני] חן מה שמקבל אותו, כי המקום אשר מקבל את האדם חנו על האדם, והשלישי חן מקח על מקחו הוא הפך זה, שהאדם מקבל את המקח והמקום מקבל את האדם. הרי לך ג' דברים חלוקים שהם מצטרפים, ובכל אחד יש חן, כי כל דבר שמצטרף אל דבר יש חן, ודבר זה ברור.

[2] ז"ל הגמרא שם: תניא היה רבי מאיר אומר אדם הראשון מכל העולם כולו הוצבר עפרו, שנאמר גלמי ראו עיניך (וכתיב כי ה' עיניו משוטטות בכל הארץ). אמר רב אושעיא משמיה דרב, אדם הראשון גופו מבבל וראשו מארץ ישראל ואבריו משאר ארצות, עגבותיו, אמר רב אחא מאקרא דאגמא.

[3] וכן פירש רש"י בגמרא סוטה שם: חן מקום על יושביו - ואפילו הוא רע, נראה להם טוב.

[4] הבריאה נבראה באופן של 'סיטרי' - צדדים שונים, שהם גם 'סיתרי' [בתי"ו] - סותרים זה את זה.

[5] לעיל ביארנו את הטעם הפרטי, מדוע לאדם יש מנוחה בשבת, כאן אנו מבארים את הטעם מדוע לכל הבריאה יש מנוחה בשבת.

- [דע את מנוחתך](#) [1]

Source: <http://bilvavi.net/shiur/מה-היא-מנוחת-הנפש/001-דע-את-מנוחתך>

Links

[1] <http://bilvavi.net/daes.menucha>